

COMUNICACIÓ

MARTA NEBOT: *Fonamenta Fichte el dret internacional?*

Aquesta comunicació és fruit del treball realitzat en el grup d'Estudis Fichteans de la Societat Catalana de Filosofia, que va dedicar tot un curs a l'estudi de l'obra de Fichte *Fonaments del Dret Natural* (1797). Segons Fichte, el compromís internacional sols és possible si cada Estat és ja un estat de dret: si un Estat ha arribat a proveir-se d'una constitució republicana pot entendre i lluitar per la necessitat que els diferents Estats arribin a una situació segura de pau (*Beitrag* (1793; GA I, 1, p. 248); *Bestimmung des Menschen* (1800; GA I, 3, pp. 227 s)). Per això, el dret internacional sorgeix pel mateix procés que ha conduït els individus a un contracte originari que els organitzi en Estats.

Tots hem nascut amb el dret originàriament il·limitat a la propietat, que pot esdevenir un greuge entre nosaltres: tots volem estendre'l per identificar-nos màximament amb el que ens envolta, convertint en part nostra la natura, el que en principi ens és aliè. Per evitar aquests problemes, passem la regulació dels nostres drets a mans d'un tercer, l'Estat. Per a Fichte, l'Estat és un manament de la natura i de la raó, com ho mostra el fet que els homes tendeixen arreu a agrupar-se en Estats (*FDN*, §2).

També la convivència inicial entre Estats s'ha de canalitzar, perquè els Estats tenen dret a possessions territorials. Fichte adverteix, però, que no hi ha fonaments jurídics a priori que puguin dirimir els conflictes interestatals. Per tant, en el cas dels Estats, cal arribar a pactes amistosos que determinin inequívocament llurs fronteres (*FDN*, §8).

S'ha explicat la necessitat dels contractes internacionals per una certa analogia amb el contracte de ciutadania. Doncs bé, aquest no garantia el reconeixement de la llibertat ni, per tant, cap dret (ni el de la propietat ni el de la protecció), si no passava la regulació dels meus drets a mans d'un tercer, l'Estat. Però el contracte internacional, tal com Fichte l'ha formulat fins aquí, no exigeix la intervenció d'un tercer que articuli la relació o dirimeixi el conflicte en virtut del reconeixement que rep dels dos Estats. Els Estats veïns que es comprometen a respectar les seves propietats i a

protegir-se mútuament exigirien un contracte d'unió que els comprometés permanentment. Això implica, però, la submissió comuna a una autoritat que actués com a sobirana¹. Com veurem, però Fichte rebutja la idea d'una república mundial o d'un superestat, que es correspondria amb el contracte d'unió. Tanmateix, Fichte decideix seguir Kant, el qual prefereix la mera federació a un únic superestat que pugui prendre independència als seus Estats membres.

Però en lloc d'això, els Estats ja estableixen relacions jurídiques (*FDN*, §3). Encara avui semblen menystenir, com fa Fichte, la necessitat d'un tribunal internacional. El consens dels governs mundials només ateny l'economia, però no qüestions jurídicopolítiques de fons que només fets colpidors s'encarreguen de posar en primer pla.

En realitat, com que l'Estat és tan sols un concepte abstracte i són les persones reals les que poden inflingir-se greuges directament, parlar de relacions internacionals significa regular el contacte entre les particularitats pertanyents a Estats diferents. A diferència del text de Kant *La pau eterna* (1795), que Fichte ressenyà en 1796 i que marca la influència de l'obra que nosaltres tractem, Fichte parteix de la representació individualista que la relació entre Estats sorgeix a partir de les relacions de dret entre els seus ciutadans².

Ara bé, la guerra és en si injusta i tan sols serveix com a dret d'emergència provisional davant el trencament d'un contracte. Per això Fichte defensa una guerra conduïda amb respecte pels drets dels ciutadans. Les forces armades mai no haurien d'adreçar l'atac contra els ciutadans. Tan sols els soldats enemics esdevindrien presoners, amb l'objectiu civilitzat de reprendre relacions amb l'Estat contrari, tot intercanviant hostatges. Per a Fichte, la possibilitat de matar és sols permisible per a l'autoconservació i no com un dret concedit per l'Estat. A més, la guerra només tindrà un ús legítim si els vencedors són sempre els justos (*FDN*, §15). Com que guanya sempre qui té més força i la

1. Vid. SCHOTTKY, R., «Internationale Beziehungen als Problem bei Fichte», dins HAMMACHER, K. (ed.), *Der transzendente Gedanke*, Hamburg: Felix Meiner, 1981, p. 253.

2. *Ibid.* p. 250.

força surt de la quantitat, Fichte exhorta els Estats a aliar-se per tal de defensar-se recíprocament. Però la condició que aquesta unió lluiti només pel just és que s'organitzi en forma de federació. El trànsit des del dret d'emergència que és la guerra a un estat de dret plenament vàlid es realitza mitjançant la fundació d'aquesta federació. Ella adreçarà la pràctica política cap a la pau perpètua, exigència que la raó ens imposa sense condicions.

La federació de pobles es constitueix, en principi, per una decisió lliure de cadascun d'ells, que hi busca la protecció recíproca. La federació de pobles permet exterminar aquell Estat (formi o no part de la federació) que no reconegui la independència d'un dels seus pobles o que trenqui el contracte prèviament existent (*FDN*, §16). Però la federació ha de jutjar la legalitat dels altres Estats tan sols en les seves relacions exteriors, sense immiscir-se en llurs constitucions internes. La federació, que posseeix un exèrcit mantingut per les contribucions dels Estats de la federació, pot mediar amb una guerra contra l'Estat sentenciat per ella com a injust. La necessitat d'aquestes agressions i dels exèrcits que les executen desapareixerà a mesura que la federació pugui estendre la llibertat i la cultura en els altres Estats. Aquesta tasca ecumènica pot conduir, doncs, a la pau eterna. Ara bé, problematitzem l'abast de la tasca ecumènica de la federació.

Segons Fichte, tot poble pot coaccionar els altres per tal de ser respectat com a poble independent (*FDN*, §6). Alhora, però, destria una categoria de pobles, els mancats d'autoritat, que l'Estat veí pot sotmetre o annexionar-se. En ambdós casos, aquest Estat veí pot tenir l'ajuda de la federació per a la seva causa. Fichte tranquil·litza el lector assenyalant que no és usual que les potències àvides de conquesta s'aprofitin d'aquest dret de control sobre els pobles que no tenen autoritat. Fichte afegeix que, a vegades, aquests pobles poden tenir prou força en la batalla i guanyar (*FDN*, §7). Què passa, però, si aquest poble defensa el just però és feble: he d'annexionar-me'l perquè, altrament, no tinc cap garantia que no m'agredeixi?

Quan la federació ajuda un Estat a dominar un poble sense autoritat, està legitimant la intervenció de les mediacions jurídiques internacionals en llocs que no participen del federalisme. La inclusió en la federació havia de ser voluntària, però ara la federació s'atribueix el dret de forçar un poble a annexionar-se a un Estat

que forma part d'ella. Indirectament, doncs, ella també s'està annexionant un nou territori. No queda, doncs, clar que els interessos de la federació no siguin els dels seus membres més poderosos, que disfressarien amb justícia les ànsies de colonialisme. Aquest perill hi serà present sempre que no es mantingui la separació dels poders executiu i judicial, que Fichte demana de tota constitució republicana, tot i no semblar contemplar-la en el dret internacional.

Hegel ja criticava la contingència de la pau perpètua formulada per Kant, perquè depèn de la voluntat dels estats membres (*Grundlinien der Philosophie des Rechts*, § 333 —*Werke*, VII, p. 500). Ni Kant ni Fichte no rebutjarien l'objecció, però postularien com a asimptòtic l'apropament de la federació d'Estats a l'ideal de la pau perpètua. Tot i els dubtes que puguem tenir que la federació universal sigui la garantia absoluta contra atacs al dret de gents, valorem que Fichte sigui menys optimista que Kant i que no consideri que la realització de la pau eterna s'acabarà acomplint pel mecanisme cec de la natura. Allà on falla la motivació ètico-jurídica dels homes mai no hi arribarà la pau.

Concloem que Fichte no busca una validesa apodíctica per al dret internacional perquè no creu que els principis que el fonamentarien, i que són aquells mateixos que sustenten la democràcia, puguin considerar-se un assoliment real. Per a ell, la democràcia no té un sentit constitutiu, sinó que s'estructura sobre principis regulatius, el que anomenem postulats, a partir dels quals només es pot jutjar si una constitució és adequada per a educar els ciutadans cap a la llibertat i la igualtat. La fraternitat entre els Estats s'assolirà si tots ells han aconseguit una organització que converteixi els ciutadans en lliures i iguals; però considerar com a ja donada aquesta condició és un error perquè la realitat sempre mostra les dificultats constants d'acomplir els ideals. En aquest sentit, assumir la llibertat i la igualtat com a tasques mai acomplertes i que demanen sempre una atenció permanent garantirà que ens aproximem amb prudència a la realitat, descobrint el seu desenvolupament i redreçant la seva marxa. Aquesta ha de ser la funció de la filosofia, tant per a Kant com per a Fichte.

D'altra banda, la diferent concepció que Fichte té de la democràcia respecte a nosaltres, diferència consistent en el fet que ell no considera que conceptes com la llibertat o la igualtat

siguin uns béns innats, sinó quelcom a assolir, també implica algunes mancances del seu plantejament. Aquest, que pren el pensament democràtic com a regulatiu, arriba a algunes conseqüències no democràtiques. ¿Es deuen aquestes contradiccions al fet que Fichte no fonamenta les seves reflexions, sinó que es guia només per inferències inductives, ja que, per a ell, el terreny del dret internacional és tan sols el d'una disciplina aplicada? Les consideracions apuntades fins ara ens mostren que potser la filosofia, que segons els idealistes hauria d'arribar a la conciliació de la idea i de la realitat, fracassa allà on hauria de ser més valenta. Segons Kant i Fichte, els fins de la raó únicament es poden abastar en el conjunt de l'espècie: això demostra la importància del dret internacional en quant organització més global de les relacions humanes. Per tant, les relacions interestatals necessiten alguna cosa més que meres clarificacions i conceptualitzacions de l'experiència, com fa Fichte, perquè cal buscar els principis ètico-jurídics que sustentin la praxi internacional.